

OVER ZWARTE PIET, ERKENNING EN HISTORISCH ONRECHT IN 'POSTKOLONIAAL' NEDERLAND

Sinds enkele jaren woedt er in Nederland een nationaal debat over de vraag of Sinterklaas in de toekomst nog steeds vergezeld moet worden door Zwarte Pieten. In de politieke claimvorming van het netwerk van activisten dat dit debat in gang zette, speelt de vraag voor een 'erkenning' van het Nederlandse slavernijverleden een hoofdrol. Daarom kan dit activisme worden gezien als een actueel voorbeeld van de opkomst van erkenningspolitiek in westerse landen. Erkenning is echter een vaag begrip geworden, en ondanks de alomtegenwoordigheid van de erkenningseis in het discours van Nederlandse Zwarte Piet-activisten, werd de concrete invulling ervan nauwelijks geëxpliciteerd of begrepen in het publiek debat. Op basis van interviews met activisten en veldwerk tijdens de manifestaties en bijeenkomsten van Kick Out Zwarte Piet in 2015-2016, bespreekt dit artikel de specifieke invulling van het begrip 'erkenning' zoals dit naar voren komt in het huidige activisme. Daarbij wordt duidelijk dat de activisten voornamelijk de 'continuïteit' benadrukken van het onrecht waarmee ze het slavernijverleden associëren en dat ze ook die continuïteit 'erkend' willen zien.

Sinds het najaar van 2011 komt Zwarte Piet elk jaar vanaf het aanbreken van de wintermaanden volop ter sprake. Zwarte Piet is in Nederland en in Nederlandstalig België¹ verbonden met de jaarlijkse Sinterklaastraditie. Daarbij reist de Spaanse bisschop Sint-Nikolaas of Sinterklaas, in november per stoomboot af naar de Lage Landen. Eenmaal aan wal onderneemt Sinterklaas een tocht langs de Nederlandse en Vlaamse huishoudens om er de kinderen die zich dat jaar goed hebben gedragen te belonen met cadeaus en snoepgoed. Bij dit karwei wordt de oude bisschop bijgestaan door Zwarte Pieten: zijn assistenten, hulpjes of knechten. Aanvankelijk ging maar één Zwarte Piet mee op stap, in recentere versies van het volksfeest zijn het er tientallen.² Het uiterlijk van dit personage is in de loop der jaren veelvuldig veranderd. Sinds enkele decennia heeft Zwarte Piet een zwart geschminkte huid, rood gestifte lippen, een kroeshaarpruik en gouden oorringen. Zijn outfit is volgens sommige onderzoekers geïnspireerd op de traditionele kledij van 16e-eeuwse Moorser pages, de zwarte dienaars aan Spaanse vroegmoderne hoven: een kleurrijk pakje met pofbroek, een witte molensteenkraag en een baretachtige hoed met een statige pluim erop.³

De vraag of Zwarte Piet Sinterklaas in de toekomst nog moet vergezellen, is de laatste jaren onderwerp geworden van een verhit maatschappelijk debat in Nederland en in beperktere mate ook in België. Hoewel het activisme tegen Zwarte Piet in Nederland al veel ouder is, noemen verschillende commentatoren 2011 als het startpunt van een nieuwe fase. Terwijl activisten er in het verleden nauwelijks in slaagden hun boodschap publiekelijk te laten opmerken, laat staan er een brede discussie over op te wekken, is Zwarte Piet sinds 2011 het onderwerp van een nationaal debat in Nederland.⁴ Dat

debat woedt voornamelijk op sociale media en online discussiefora en laat zich nog altijd kenmerken door een sterke polarisatie en een gebrek aan wederzijds begrip.⁵ Voor het brede publiek bleek de verscheidenheid aan acties tegen Zwarte Piet in het beste geval verwarrend en in het slechtste geval ronduit storend of een aanval op de Nederlandse cultuur.⁶ Er heerst onduidelijkheid, onwetendheid en onbegrip in verband met de motivaties en de verwachtingen van de heterogene groep activisten.

Sinds kort is naast het maatschappelijk ook het academisch debat over Zwarte Piet in volle gang. In hun onderzoek naar de waarachtigheid van de 'Zwarte Piet is Racisme'-claim, zoals die te lezen viel op de T-shirts en stickers van de activisten, hebben antropologen en historici zich inmiddels uitgebreid gebogen over de historische wortels van Zwarte Piet. Dat onderzoek heeft bijgedragen aan wetenschappelijk inzicht in ten eerste de verwevenheid van het uiterlijk van Zwarte Piet en bredere tendensen in de beeldvorming rond zwarte mensen, ten tweede de evolutie in de beeldvorming van Zwarte Piet en ten derde de rol en inbedding ervan in het cultureel veranderlijke Sinterklaasfeest.⁷ De opkomst van de 'Zwarte Piet is Racisme'-claim zelf, waarom die voor de activisten zo belangrijk is en waarom het debat zo moeilijk verloopt, blijft in dit onderzoek onderbelicht. Daarom onderzoeken sommige academici tegenwoordig ook de tendensen in het debat dat zich rond Zwarte Piet heeft ontpoppen.⁸ Toch blijft de wetenschappelijke aandacht voor het netwerk van activisten dat tegen Zwarte Piet opkomt, voor zijn mobilisatiestrategieën en voor de rol van het verleden in zijn politieke claimvorming tot op vandaag relatief beperkt.

In het discours van diegenen die Zwarte Piet in zijn stereotiepe gedaante liever zo

Een anti-Zwarte Pietactie aan het Museumplein in Amsterdam, december 2015. Foto: © Maarten Brante

snel mogelijk uit het Nederlandse straatbeeld zien verdwijnen, speelt de claim rond een gebrek aan 'erkenning' voor het Nederlandse slavernijverleden een hoofdrol. In dit artikel benader ik het activisme tegen Zwarte Piet daarom als een manifestatie van wat internationale academici 'erkenningpolitiek' noemen.⁹ Daarbij ga ik dieper in op de heterogeniteit van hedendaagse acties tegen Zwarte Piet en schets ik kort het internationale debat over erkenningpolitiek. Het begrip 'erkenning' is terecht aan veel kritiek onderhevig. Zowel diegenen die erom vragen als diegenen die het, al dan niet in een academische context, bestuderen, expliciteren zelden wat ze er concreet mee bedoelen en welke politiek dan precies moet worden gevoerd om 'erkenning' te laten plaatsvinden. Bovendien menen critici aan de linker- én rechterzijde van het politieke spectrum dat de hedendaagse inflatie aan erkenningseisen

de polarisatie bevordert. Ook zou ze een race om het grootste slachtofferschap aanwakkeren en de aandacht afleiden van wat de critici de échte problemen noemen: racisme en discriminatie, en problemen gelinkt aan klasse en socio-economische ongelijkheid. Volgens hen moeten we ons daarmee bezighouden en ons concentreren op het hedendaagse onrecht, eerder dan een kinderfeest aan te vallen en te blijven tobben over een reeds lang afgesloten slavernijverleden.

Aan de hand van veldwerk in Nederland en interviews met Zwarte Piet-activisten tracht ik in het tweede deel van dit artikel de concrete invulling en betekenis van het begrip 'erkenning' te schetsen, zoals die volgens mij naar voren komt in de recent toenemende acties.¹⁰ Ik toon hoe het activisme tegen Zwarte Piet moet worden bestudeerd in de context van een veel oudere strijd van Afro-Nederlanders. Zij streven naar aanvaar-

Activisten Quincy Gario en Jerry Afriyie in Dordrecht in 2011.
Dit was het begin van een nieuwe golf acties tegen Zwarte Piet. (<https://zwartepietisracisme.tumblr.com/>)

ding als evenwaardige Nederlandse burgers. Cruciaal daarin is dat 'hun' geschiedenis, inclusief het Nederlandse slavernijverleden, als een volwaardig onderdeel van het Nederlandse verleden én heden wordt erkend. Ten slotte bespreek ik de historiografische en beleidsmatige antwoorden die hierop de voorbije jaren zijn geformuleerd en ga ik dieper in op de redenen waarom sommige Zwarte Piet-activisten ondanks deze antwoorden een gebrek aan 'erkenning' blijven claimen. Daarbij wordt duidelijk dat het soort erkenning waar de activisten om vragen niet zozeer, of niet alleen, een erkenning is van het onrecht van het slavernijverleden. Het gaat ook om de erkenning van de continuïteit die sommigen ervaren tussen dit verleden en het Nederlandse heden, en waarvan Zwarte Piet volgens hen een uiting is. Zowel het veldwerk

als de interviews vonden plaats in Nederland, in het kader van het onderzoek dat ik daar in het academiejaar 2015-2016 heb uitgevoerd.¹¹

Kick Out Zwarte Piet, een strijd op meerdere fronten

Op zaterdag 12 november 2011 mengden Quincy Gario en Jerry Afriyie, twee kunstenaars, zich in Dordrecht in de menigte die er Sinterklaas en zijn helpers naar jaarlijkse gewoonte kwam ontvangen. Ze droegen beiden een T-shirt met het opschrift 'Zwarte Piet is Racisme'.¹² Die boodschap bereikte de duizenden televisiekijkers die de intocht live volgden én de aanwezige politieagenten. Op een onrechtmatige en disproportioneel gewelddadige wijze, zo zou de Nederlandse Nationale Ombudsdienst drie jaar later oor-

delen, arresteerden zij de twee kunstenaars en hielden zij hen enkele uren vast op het politiebureau.¹³ Uit protest trok een groep sympathisanten, gekleed in gelijkaardige T-shirts met het opschrift 'Zwarte Piet is Racisme', de volgende dag naar Amsterdam, waar ook een Sinterklaasintocht plaatsvond. Ook zij werden gearresteerd, op grond van verstoring van de openbare orde. Ook deze arrestaties bleken het startschot van een nieuwe golf acties die uiteindelijk zou leiden tot een breukjaar in het activisme tegen Zwarte Piet.¹⁴

Volgens Jop Euwijk en Frank Rensen laat dat breukpunt zich kenmerken door een sterk toegenomen intensiteit en zichtbaarheid van de acties rond Zwarte Piet.¹⁵ Daarnaast nam ook het publieke debat, dat op alle mogelijke fora zoals sociale media, kranten, televisie en radio werd gevoerd, fors toe. De sfeer was er grimmig en emotioneel. Hardnekkig wederzijds onbegrip en de agressieve en passionele reacties bemoeilijkten een open dialoog.¹⁶ Boze reacties en oorlogen op sociale media wierpen een stevige barrière op tegen een gefundeerd inhoudelijk debat.¹⁷ Opvallend aan het debat was ook de nadrukkelijke focus op Zwarte Piet. Het activisme tegen Zwarte Piet werd daardoor begrepen als een single-issueverhaal, waarin enkel de aanpassing van Zwarte Piet van belang was. Dat beeld werd gevoed door de wijze waarop de Nederlandse media spraken over pro- en contrakampen in het Zwarte Pieten-debat.¹⁸ Maar ook de sterk gemediatiseerde acties van de activisten zelf, die met slogans als 'Zwarte Piet kan niet!', 'Zwarte Piet hoeft niet!', 'Zwarte Piet is racisme!', 'Weg met Zwarte Piet!' de straat op gingen, lieten niet veel ruimte voor duiding of voor een heldere argumentatie voor hun eisen.¹⁹

Het repertoire en het eisenpakket van het activistennetwerk rond Zwarte Piet gaan

echter verder dan de straatacties en de eis om het stereotiepe uiterlijk van Zwarte Piet te veranderen.²⁰ Ze zijn geworteld in een langere historische strijd én in een veel bredere hedendaagse emancipatiestrijd.²¹ De geweldadige arrestatie van Afriyie en Gario zette een nieuwe golf van acties tegen Zwarte Piet in gang, gefaciliteerd door de opkomst van sociale media. Nederlanders die zich al eerder vragen hadden gesteld bij Zwarte Piet of die door de felle repressieve maatregelen in Dordrecht en Amsterdam aan het denken waren gezet, verenigden zich op Facebookpagina's met namen als *Zwarte Piet is Racisme*, *Zwarte Piet Niet* en *Nederland Wordt Beter*.²² De versnipperde activistengroepjes bundelden zich in 2015 onder de koepel Kick Out Zwarte Piet (KOZP). De straatacties die sindsdien in Nederland worden georganiseerd, worden steeds vanuit deze koepel aangekondigd.²³ Veel meer dan een duidelijk omlinjnde, vaste organisatie moet KOZP gezien worden als een gemeenschappelijke, mobiliserende naam waaronder diverse, kleinere initiatieven schuilgaan. Tot KOZP behoren activisten en sympathisanten die elk ook actief zijn op andere terreinen die op het eerste gezicht geen rechtstreeks verband lijken te houden met Zwarte Piet. Het is belangrijk om naar die andere terreinen te kijken omdat de diversiteit ervan aantoont dat de vraag naar een aanpassing van Zwarte Piet niet geïsoleerd is. Dat kan ons helpen om het Zwarte Pieten-debat te analyseren op een manier die voorbijgaat aan het welles-nietesverhaal dat zich tot de Zwarte Piet-figuur beperkt.

Een van de groepjes van het KOZP-netwerk is de Stichting Nederland Wordt Beter (SNWB). SNWB is gegroeid uit de gelijknamige Facebookpagina van Jerry Afriyie. Het ontvangt vandaag overheidssubsidies en houdt zich, naast straatacties tegen Zwarte Piet, in hoofdzaak bezig met sensibiliserings-

campagnes om het Nederlandse slavernijverleden een grotere aanwezigheid te geven op de Nederlandse schoolbanken en in het Nederlandse straatbeeld. Dat het grootste deel van de Nederlanders niet in staat blijkt de verbinding tussen Zwarte Piet en racisme te zien, is volgens SNWB een gevolg van een onverwerkt en onvoldoende besproken slavernijverleden.²⁴ Om dit te verhelpen ontwikkelt SNWB informatiebrochures over Zwarte Piet en schrijft het lessenpakketten over de slavernijgeschiedenis en over de impact van stereotiepe beeldvorming op de ontwikkeling van identiteit en zelfbeeld.²⁵ Sinds haar oprichting is SNWB dan ook een groot politiek pleitbezorger voor een diepere verankering van de slavernijgeschiedenis in het Nederlandse schoolcurriculum.

In hetzelfde jaar waarin Quincy Gario en Jerry Afriyie de aandacht op de Zwarte Pietenproblematiek vestigden, richtten Mitchell Esajas en Jessy d'Abreu het New Urban Collective (NUC) op. Vandaag is ook deze organisatie een belangrijke schakel in het netwerk rond KOZP. Vanuit de bezorgdheid over de beperkte doorstroom van gekleurde Nederlanders naar het hoger onderwijs en de bedrijfswereld, zette ze zich vanaf haar oprichting in voor de emancipatie van in de eerste plaats zwarte jongeren.²⁶ Daartoe zette NUC aanvankelijk bijeenkomsten op ter ondersteuning van jongeren richting betere posities in het onderwijs en op de arbeidsmarkt. Maar anno 2016 organiseerde het ook intellectuele uitwisselingen en denkoefeningen over '*certain issues in our society, in our world, in our history, that are important to us, such as institutional racism, the history of colonialism, and its legacies*'.²⁷ Sinds haar ontstaan verzamelt NUC intensief (non-)fictieliteratuur, archiefmateriaal en historische bronnen die verband houden met de geschiedenis van ras en racisme, slavernij

en (de)kolonisatie, gender en feminisme en de geschiedenis van voornamelijk Suriname, de Nederlandse Antillen, Zuid-Amerika en Afrika. Deze 'dekoloniale' bibliotheek, zoals ze lange tijd werd genoemd, opende vorig jaar haar deuren op de Amsterdamse Zeeburgerdijk onder de naam *Black Archives*.²⁸ De bibliotheek biedt 'een historisch archief waar mensen terecht kunnen voor inspirerende gesprekken, inhoudelijke activiteiten en boeken vanuit zwarte en andere perspectieven die elders vaak onderbelicht blijven'.²⁹ Terwijl NUC zich bij aanvang voornamelijk richtte op de ondersteuning van zwarte jongeren op school- en carrièrevlak, begon het collectief in de loop van zijn bestaan meer te 'radicaliseren' en zich actiever te engageren rond Zwarte Piet en educatie rond 'zwarte emancipatie' en het slavernijverleden. Die (lichte) koerswijziging wijt oprichter Mitchell Esajas ten dele aan de gebeurtenissen van 2011. De verontwaardigde reacties, het onbegrip en het (verbaal) geweld dat in Nederland op de 'Zwarte Piet is Racisme'-claims volgde, openden hem naar eigen zeggen de ogen voor de manier waarop 'racisme en *white supremacy* vorm hebben gekregen in de loop van de geschiedenis en hoe moeilijk dat te veranderen is'.³⁰ Ook de zogenaamde *Black Intellectual Gatherings* vormden daarom een belangrijk onderdeel van de activiteitenkalender van NUC in de periode waarin ik mijn veldwerk uitvoerde. In een reeks lezingen kregen zwarte Nederlandse intellectuelen, zoals Philomena Essed, Gloria Wekker en Zohara Simmons, een podium om hun academische bevindingen te vertalen naar een breed en hoofdzakelijk zwart publiek en om met dit publiek in dialoog te gaan.

Affiches van de New Urban Collective.

NEW
URBAN
COLLECTIVE

DESIGNED BY
WWW.CARLA.COM

MOVED BY THE CIVIL RIGHTS MOVEMENTS

ZONDAG 10 NOVEMBER 2013
WAAR? NUC OFFICE, FRANKEMAHEERD 2 (1.34)
VAN 12.30 TOT 17.00 UUR

SPREKERS

ANDREW MUHAMMAD
ACTUELE PAN, SEYARU
AFRICAN HISTORY SPECIALIST

GIL LEZ HENRY
BOEKLEZER
ANTHROPOLOGIST

SANDEW HIRA
HISTORICUS

LESSONS AND MOTIVATION
FROM THE MOVEMENTS

€ 5,- VOOR NIET-LEEDEN
€ 2,50 VOOR NUC-LEEDEN
AANKOMELINGEN/JURIDISCHNET.NL

NEW
URBAN
COLLECTIVE

DESIGNED BY
WWW.CARLA.COM

Miss Black Hair NL & New Urban Collective present:

EVOLUTION OF THE BLACK WOMAN

The development of black women
in history and the politics of hair

Donderdag 7 augustus 2014
Waar? CEC gebouw,
Bijlmerdreef 1289
Van 17.30 tot 22.00 uur
Entree €10,-

Meer info en voorverkoop:
www.mucnet.nl
www.missblackhairnederland.nl

SPREKERS

ANDREW MUHAMMAD
ACTUELE PAN, SEYARU
HISTORIAN

ASHAKI LETTO
MISS BLACK HAIR NEDERLAND

NEW
URBAN
COLLECTIVE

MAKED BY SHARON SMITH
WWW.SHARONSMITH.CO.UK

toen + nu = later

bereid je voor op je CITO-toets
en leer je dromen waarmaken.

CITO-TRAINING - PERSONAL COACHING - EXCURSIES - INSPIRATIE

WANNEER
Nov 2011 - Jan 2012

WAAR
Amsterdam Zuidoost

NEW
URBAN
COLLECTIVE

CONFERENTIE: KIES POSITIE!

MAANDAG 29 OKTOBER 2012
WAAR? VRIJE UNIVERSITEIT, AMSTERDAM
VAN 18.30 TOT 22.00 UUR

SPREKERS

ANDREW MUHAMMAD
ACTUELE PAN, SEYARU

LUIGJUS GARRANI
MILANAGRO / Ondernemer

MARJA KAMMERS
PRAGZA / Ondernemer

THE-NUC.NL

GRATIS VOOR LEEDEN, € 2,50 VOOR NIET-LEEDEN.
WELKE JE SMIEL AAN OP
WWW.THE-NUC.NL

Bij een actie in 2016 gebruikte een van de activisten een affiche uit de jaren 1980. De actiegroepjes uit die periode zijn er nooit in geslaagd het debat rond Zwarte Piet op een nationaal niveau te tillen. Foto: Eline Mestdagh

Centraal tijdens die *gatherings* stonden *'the experiences, the knowledge and the ideas of black people'*.³¹ NUC motiveerde dergelijke avonden vanuit de overtuiging dat het dominante denken in Nederland over kolonialisme en over slavernij, zoals vertegenwoordigd in schoolboeken, musea, herdenkingsplechtigheden en -monumenten, nog niet volledig is bevrijd van het denken dat dat onrecht mee mogelijk heeft gemaakt. Volgens NUC is het onmogelijk om een racismedebat te voeren wanneer de fundamentele van dit dominante denken over slavernij en kolonialisme nog niet zijn blootgelegd en bevraagd.³²

De strijd tegen Zwarte Piet als een strijd voor erkenning

Die diverse activiteiten in en rond KOZP maken duidelijk dat de beweging op meer terreinen actief is dan de straat, en dat de eisen ver-

der gaan dan de aanpassing van Zwarte Piet. Het is voor KOZP van fundamenteel belang om ook de dialoog aan te gaan over de manier waarop het onderwijs, de universiteiten, musea en publieke monumenten in Nederland omspringen met het slavernijverleden. De acties tegen Zwarte Piet zijn in belangrijke mate verweven met claims die betrekking hebben op de erkenning van dat verleden en van gekleurde mensen als gelijkwaardige Nederlandse burgers.³³ Als voornaamste reden voor die verwevenheid gaven Zwarte Piet-activisten zelf aan dat 'hun' geschiedenis nauw verbonden is met hoe ze zichzelf (kunnen) zien. Ook wezen ze erop dat de creatie van alternatieve historische verhalen, die afwijken van de dominante verhalen, voor hen noodzakelijk is om te overleven in een samenleving waarin 'we [zwarte mensen] geacht worden onszelf te haten, omdat 'wit' en 'westers' overal de norm zijn'.³⁴ Activis-

ten in mijn onderzoek ervoeren die norm en het gebrek aan historische verhalen en symbolische representaties waarin ze zichzelf kunnen (h)erkennen in de publieke ruimte als een onrecht dat hen er continu aan herinnert dat de doorsnee witte Nederlander hen als 'anders' percipieert.³⁵ Gevraagd naar de motivatie voor hun activisme tegen Zwarte Piet brachten enkele geïnterviewden de spanning ter sprake die ze dagelijks ervaren: ze voelen zich wel Nederlander, maar worden daarin niet bevestigd door andere Nederlanders. Anna ziet zichzelf bijvoorbeeld als Nederlandse 'maar ik vind het wel lastig dat witte Nederlanders het gevoel geven dat je geen Nederlander bent of mag zijn. Maar nee, ik ben hier opgegroeid. Ik voel mezelf wel Nederlands. En dan gaan anderen voor mij bepalen dat ik dat niet ben omdat ik bruin ben?'³⁶ En Diego struikelt over het begrip 'allochtoon': 'In Curaçao ben ik opgegroeid met een zekere trots om Nederlands te zijn. En dan kom je hier in Nederland en dan ben je ineens een "allochtoon". En dan, ja, dan voel je je niet welkom.'³⁷ Het activisme tegen Zwarte Piet komt dan naar voren als een strijd voor erkenning en respect. Prominente activisten expliciteerden dit narratief ook herhaaldelijk tijdens bijeenkomsten van KOZP. Toen op 1 juli 2014 de jaarlijkse slavernijherdenking in het Amsterdamse Oosterpark plaatsvond, verklaarden woordvoerders van KOZP tijdens hun speech: 'Wij zijn het zat om als tweedegradersburgers behandeld te worden en wij zijn het zat om er alleen toe te doen als Nederland ons goed genoeg vindt. [...] Wij zijn Nederlanders net als iedere andere Nederlander en we eisen met hetzelfde respect behandeld te worden.'³⁸ Twee jaar later, in het voorjaar van 2016, riepen KOZP-stemmen hun achterban tijdens de voorbereidingen van anti-Zwarte Piet-acties op om te strijden tegen het gebrek aan 'erkenning, rechtvaardigheid en

ontwikkeling voor 'people of African descent' in Nederland.³⁹ Komaf maken met racisme betekent voor KOZP in de eerste plaats de erkenning krijgen dat 'zwart Nederland een onlosmakelijk onderdeel van het DNA van Nederland' vormt.⁴⁰ Socioloog Charles Taylor noemde dit streven naar erkenning begin jaren 1990 'erkenningspolitiek'.⁴¹ Centraal in zijn theorie staat het idee dat identiteiten, individueel of collectief, nooit een vaststaand gegeven zijn, maar dat ze op continue basis sociaal geconstrueerd worden, en dat ze maar kunnen bestaan bij gratie van een voortdurende (her)bevestiging van buitenaf. Die afhankelijkheid van een uitwendige erkenning als voorwaarde om een gezonde identiteit en een waardig zelfbeeld te kunnen opbouwen, is cruciaal. Charles Taylor legt verder uit dat 'in dit licht, miskennen niet louter gaat om een gebrek aan respect. Het kan een pijnlijke wonde veroorzaken die de slachtoffers van miskennen opzadelt met een verlamme zelfhaat. Erkenning, dan, is niet alleen een hoffelijkheid die we mensen verschuldigd zijn. Het is een essentiële menselijke behoefte.'⁴²

Een belangrijk kenmerk van 'erkenningspolitiek' is de nauwe verwevenheid met aanklachten ter erkenning van historisch onrecht.⁴³ Vragen naar een erkenning van identiteit zijn nauw verbonden met vragen naar een erkenning van narratieven over het verleden, bijvoorbeeld door ze op te nemen in de nationale canon en in geschiedenisboeken.⁴⁴ Nederland is niet het enige land dat in toenemende mate wordt geconfronteerd met politieke claims die betrekking hebben op de manier waarop recente en minder recente gewelddadige geschiedenis (-sen) al dan niet worden weergegeven in de publieke ruimte. Sinds de tweede helft van de 20e eeuw ontwikkelt zich een parallelle tendens om in het reine te komen met het

verleden. Die wordt gekenmerkt door een inflatie aan herdenkingsmonumenten, historische onderzoeks- en waarheidscommissies, en de enorm toenemende druk vanuit verschillende (slachtoffer)groepen om een pijnlijk verleden publiekelijk te erkennen en/of zich ervoor te verontschuldigen. Historici en andere academici die de terugkeer van het verleden in de hedendaagse politiek bestuderen, spreken daarbij vaak over sluimerende herinneringen aan onrecht, die terug boven komen drijven.⁴⁵ Overheden en andere instanties vertalen 'erkenning' in die gevallen als een 'duty to remember', een plicht om het historische onrecht publiekelijk te herdenken via monumenten of plechtigheden om te vermijden dat het zich zou herhalen.

Uit het voorgaande blijkt dat ook de strijd tegen Zwarte Piet moet worden gezien als een dergelijke roep om erkenning. Verhalen over het slavernijverleden zijn vandaag echter niet langer afwezig in de Nederlandse publieke ruimte. En wat betekent de 'erkenning' ervan concreet? Zowel het academisch als het maatschappelijk debat over erkennings- en identiteitspolitiek zit verveeld met een conceptuele verwarring. Daarbij is zelden duidelijk wie nu precies wat bedoelt met 'erkenning' of hoe ze gerelateerd is aan andere vormen van emancipatorische politiek. In wat volgt bespreek ik 'erkenning', zoals KOZP die voorstaat, tegen de achtergrond van de langere geschiedenis van het erkenningsactivisme van Afro-Nederlandse bewegingen.

Nederland 'herontdekt' zijn slavernijverleden

Afro-Nederlandse gemeenschappen streven al langer naar erkenning van het Nederlandse slavernijverleden. Tegelijk met de georganiseerde zwarte acties tegen Zwarte Piet bond een beweging van Surinaamse en Antilliaan-

se Nederlanders de strijd aan om het Nederlandse slavernijverleden 'erkend' te krijgen in de Nederlandse samenleving.⁴⁶ De Afro-Europese vrouwenbeweging Sophiedela diende in 1998 bij de Nederlandse Tweede Kamer een petitie en een brief getiteld *Sporen van de slavernij* in. Daarin hield Barryl Biekman, de voorzitter van de beweging, een pleidooi om de geschiedenis van de slavernij, die in dat jaar precies 135 jaar eerder werd afgeschaft, op dezelfde manier in de publieke ruimte te brengen als de Tweede Wereldoorlog en de Holocaust.⁴⁷ Aan deze actie ging een lange traditie vooraf waarbij Afro-Nederlanders de slavernij in de voormalige Nederlandse koloniën onderling herdachten. Op 30 juni 1993 kreeg deze traditie voor het eerst een publiek karakter, toen honderden Afro-Nederlanders zich op het Amsterdamse Surinameplein verzamelden om er de Nederlandse betrokkenheid in de Atlantische slavenhandel te herdenken. Dergelijke initiatieven sproten voort uit het netwerk van sociale organisaties van Afro-Nederlandse gemeenschappen, die zich voornamelijk richtten op de verbetering van de materiële condities van zwarte Nederlanders. De herdenkingsplechtigheid van 1993 richtte zich nog niet expliciet tot beleidsmakers. Maar dat veranderde in de tweede helft van de jaren 1990, met de organisatie van zogenaamde 'huiskamergesprekken' waarbij Afro-Surinaamse en Antilliaanse Nederlandse mensen met gelijkaardige ervaringen elkaar vonden.⁴⁸ Daarbij ervoer organisatrice Barryl Biekman in steeds sterkere mate 'de nood aan erkenning door een breder Nederlands publiek van de specifieke problemen van Afro-Nederlandse gemeenschappen'.⁴⁹ Die ervaring zette er haar in 1998 toe aan om de bovengenoemde brief in te dienen bij de Nederlandse autoriteiten.⁵⁰

Na moeizame onderhandelingen resulteerde dit pleidooi in 2001 in de oprichting van

Het Nationaal Monument ter herdenking van het Nederlandse slavernijverleden in het Oosterpark in Amsterdam, 2016. Foto: Eline Mestdagh

de Stichting Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden.⁵¹ Die stichting verenigde achttien Afro-Nederlandse organisaties en werd door de Nederlandse regering als officiële gesprekspartner erkend. Een jaar later, op 1 juli 2002, onthulde koningin Beatrix plechtig het Nationaal Monument Nederlands Slavernijverleden in het Amsterdamse Oosterpark. De Nederlandse overheid besliste dat het monument uit zowel een 'statisch deel', het fysieke monument, als een 'dynamisch deel' zou bestaan. Dit dynamische gedeelte zou worden belichaamd door het Nederlands Instituut voor Nederlands Slavernijverleden en Erfenis (NiNsee), dat de drievoudige functie van 'reflectie, educatie, en wetenschappelijk onderzoek' rond het Nederlandse slavernijverleden kreeg toegewezen.⁵² Ook nu staat het Nationaal Monument in het Oosterpark nog steeds centraal in de herinnering aan de slavernijgeschiedenis. Het vormt ook het

decor voor het jaarlijkse, door het NiNsee georganiseerde Keti Koti Festival op 1 juli, dat het einde van de Nederlandse slavernij herdenkt. In 2005 werden ook het Monument van Besef, eveneens in Amsterdam, en het Zeeuws Slavernijmonument in Middelburg ingehuldigd.⁵³ Dat die monumenten er na een lange politieke strijd uiteindelijk zijn gekomen, is volgens velen een belangrijke stap in de publieke erkenning van de slavernij én in de ontwikkeling van het collectieve bewustzijn dat dit onrecht een intrinsiek onderdeel uitmaakt van de Nederlandse geschiedenis.⁵⁴

De voorbije twee decennia is ook het historisch onderzoek naar het slavernijverleden toegenomen. Gert Oostindie spreekt in dit verband van een 'herontdekking' door Nederlandse historici. Die is volgens hem onder meer het gevolg van de massale 'postkoloniale immigratie' in Nederland in de tweede helft van de 20e eeuw en van de acties

voor 'erkenning' van de nakomelingen van die immigranten sinds de jaren 1990.⁵⁵ Het slavernijverleden kwam in de Nederlandse historiografie lange tijd niet of nauwelijks aan bod of werd 'weggerelativeerd', terwijl de publieke omgang lange tijd werd gekenmerkt door een 'relatieve desinteresse' in zowel de geschiedenis als in de zwarte Nederlandse gemeenschappen die er zich in het heden mee identificeren.⁵⁶ Van een dergelijke 'oorverdovende stilte', zoals Alex Van Stipriaan het ooit verwoordde, is vandaag niet langer sprake.⁵⁷

Die 'herontdekking' betekent niet alleen een grotere kennisproductie rond het slavernijverleden. Ook de klemtoon is verschoven. Historici focussen niet langer uitsluitend op

de economische betekenis van de slavernij voor de ontwikkeling van de Nederlandse metropool. Ze leggen nu meer de klemtoon op de sociale en culturele dimensies van slavernij, en op marronage (het verzet tegen en de vlucht uit de slavernij).⁵⁸ Ze erkennen het vaak ronduit racistische karakter van het werk van eerdere generaties historici. En ze aanvaarden niet langer bagatelliserende uitspraken, zoals bijvoorbeeld die van Piet Emmer die de ruimtelijke situatie op een slavenschip vergeleek met de 'beenruimte op een boeing 474'.⁵⁹ Of de uitspraak van Arie Van Deursen die in 1975 schreef: 'Slaven lijken op een nieuwe plantagedirecteur zo te reageren als schoolkinderen op een nieuwe leraar.'⁶⁰

Affiche voor het jaarlijkse, door het NiNsee op 1 juli georganiseerde Keti Koti Festival, dat het einde van de Nederlandse slavernij herdenkt. (<https://blog.myheritage.nl/2011/06/1-juli-1863-afschaffing-van-de-slavernij-in-suriname-ke-ti-koti>)

Ook buiten de academische historiografie is verandering merkbaar. Het monument in het Oosterpark vormt sinds 2002 de spil van een gevestigde publieke herdenkingscultuur. Met zijn driedelige structuur moet het beeld, naar een ontwerp van Erwin De Vries, de bundeling van verleden, heden en toekomst weergeven. Een groep geketende tot slaaf gemaakten breekt zich los uit een verleden van onderdrukking en slavernij en gaat onder een poort – ‘de muur van weerstand en taboe’, aldus de begeleidende tekst – in de richting van vrijheid en een betere toekomst.⁶¹ De tekst *Shared Past, Common Future* op een begeleidend bord bij het monument benadrukt dat het taboe rond het Nederlandse slavernijverleden nu voorgoed is doorbroken, dat een gedeeld narratief is gevonden en de weg naar een inclusieve toekomst is geplaveid. ‘Voor het eerst in de geschiedenis’, schreef Guno Jones over de inhuldiging, ‘erkende de Nederlandse regering dat het slavernijverleden in de West[elijke Indiën] een fundamenteel onderdeel van de Nederlandse geschiedenis is, en nam zodoende haar verantwoordelijkheid’.⁶² Het onderzoeksinstituut NiNSee werkte sinds zijn oprichting aan diverse publicaties over het slavernijverleden en deed via verschillende activiteiten zijn best de inhoud ervan bij een breed publiek te verspreiden. Sinds 2006 maakt dat verleden deel uit van de officiële, door de Van Oostrom Commissie samengestelde Nederlandse canon; de schoolboeken maken niet langer gebruik van het ‘N-woord’. ‘In ieder geval is een conclusie’, zo stelde Alex Van Stipriaan in een voordracht ter ere van de aanstelling van een nieuwe leerstoel aan het NiNSee, ‘dat de nog steeds vaak gehoorde klacht van Afro-Nederlandse kant, dat in Nederland niemand aan slavernijgeschiedenis aandacht besteedt, of: dat zij in geschiedenisboekjes niet voorkomen; dat dat anno 2011 niet vol te houden is.’⁶³

Het slavernijverleden waarrond zo lang een taboe heeft geheerst, is de voorbije jaren in toenemende mate bespreekbaar geworden.

De strijd gaat verder

Nederlandse politici omarmen het Nationaal Monument en de herdenking in het Oosterpark als een ‘*turning point*’ en een ‘*breaking the silence*’, als stappen die het nu eindelijk mogelijk maken ‘*to leave slavery behind*’.⁶⁴ En slavernijhistorici zoals Gert Oostindie koesteren de toename van wetenschappelijk onderzoek naar het slavernijverleden als een ‘einde van de postkoloniale geschiedenis’ en ‘als een uiting van Nederland dat het slavernijverleden nu een integraal onderdeel van zijn geschiedenis is’.⁶⁵ Waarom blijft de eis voor de ‘erkenning’ van het slavernijverleden dan toch zo belangrijk in de strijd van de Zwarte Piet-activisten? Zij blijven de ommekeer in het Nederlandse historische bewustzijn betwisten en Zwarte Piet als een zoveelste niet-erkend pijnlijk restant uit het verleden zien. Van een einde van de stilte is er volgens hen geen sprake. ‘De vraag is natuurlijk wel interessant’, merkt Alex Van Stipriaan daarop, ‘waarom mensen dat gevoel hebben’.⁶⁶

De zogenaamde terugkeer van het verleden in hedendaagse politieke debatten manifesteert zich niet overal op dezelfde manier. Ook de claims voor ‘erkenning’ die errond gevormd worden, zijn erg heterogeen en worden op verschillende plaatsen en tijdstippen anders ingevuld. Bij de eerste protestgolf en de beleidsmatige reacties die erop volgden, overheersten de retorieken rond ‘stilte’ en ‘amnesia’: in Nederland zouden historici, media en de bredere samenleving zo hardnekkig over het slavernijverleden zwijgen dat het leek alsof ze dit onderdeel van de Nederlandse geschiedenis gewoonweg vergeten waren. Parallel met de ‘*duty to remember*’ waarop ver-

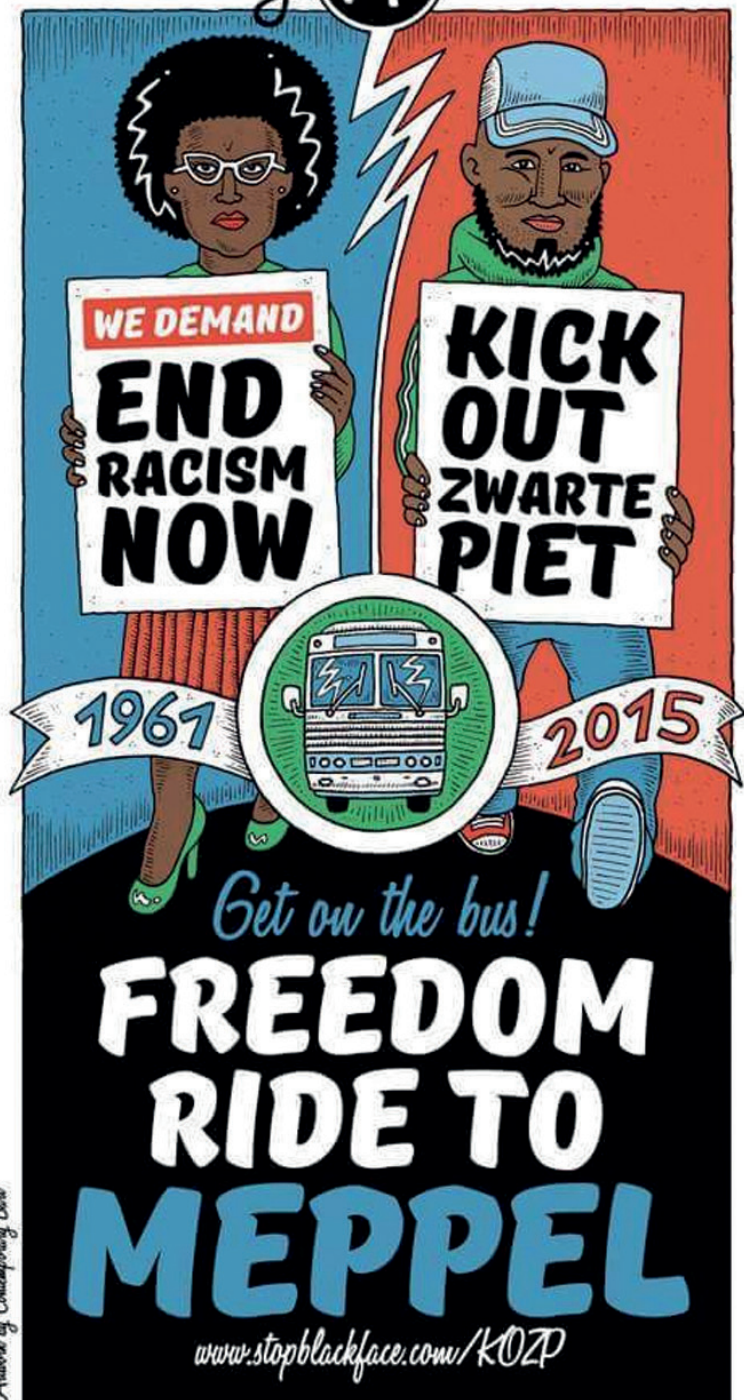
schillende landen na de Tweede Wereldoorlog hun herdenkingspolitiek bouwden, betekende de voornaamste invulling van 'erkenning' lange tijd het doorbreken van een zekere 'stilte' via het 'herdenken' van het slavernijverleden. Dit verklaart mee de keuze voor de oprichting van een gespecialiseerd onderzoeksinstituut en een herdenkingsmonument, die die stilte moesten doorbreken. In een recenter stuk over het postkoloniale herinneringslandschap van Nederland schrijft Gert Oostindie dat hierdoor oude stiltes zijn rechtgezet, maar dat andere stiltes bleven voortbestaan en dat er zelfs nieuwe werden gegeneerd.⁶⁷ In het actiediscours van KOZP blijken deze laatste niet alleen te draaien rond het slavernijverleden, als een afgesloten hoofdstuk in de Nederlandse geschiedenis, maar ook rond de continuïteit die de activisten ontwaren tussen dit verleden en vandaag. Ze zijn daarin niet de eersten. In zijn bespreking van het herinneringsactivisme van Afro-Surinaamse gemeenschappen in de jaren 1990 stelt historicus Ulbe Bosma dat het niet zozeer de ontkenning van het koloniale verleden was waartegen werd gestreden, maar wel de ontkenning van zogenaamde koloniale continuïteiten.⁶⁸ Op gelijkaardige wijze stelde Yvonne Van Der Pijl vast dat Afro-Surinaamse herinneringsactivisten in Nederland het dominante herinneringsdiscours bekritisieren omdat het de verbinding mist tussen 'hedendaagse ethische vernederingen en de brutaliteiten van kolonialisme, slavernij en antisemitisme'.⁶⁹ En Markus Balkenhol kwam in zijn etnografische studie naar de aanwezigheid van de slavernijgeschiedenis rond de Bijlmermeer tot de conclusie dat de meeste mensen het slavernijmonument in het Oosterpark niet verwierpen omdat het de slavernij en haar vreselijke gevolgen ontken- de, maar wel omdat het er niet in slaagde te erkennen hoe die historische feiten vandaag nog spelen.⁷⁰

Ook KOZP mobiliseert zijn achterban tegen het onrecht dat vanuit het verleden in het heden lijkt te vloeien. Dit werd duidelijk tijdens actie- en reflectievergaderingen van de beweging tijdens het jaar waarin ik mijn veldwerk deed (2015-2016). Op verschillende bijeenkomsten legden activisten en sympathisanten aan elkaar uit dat Zwarte Piet voor hen een spoor is dat het slavernijverleden in het Nederlandse heden heeft achtergelaten. Op 13 februari 2016 hield KOZP een manifestatie in het Friese dorpje Grou, waar op die dag Sint Piter en Swarte Pyt, de Friese varianten van Sinterklaas en Zwarte Piet, aanmeerden. Tijdens een interne vergadering na de actie verwees een belangrijke stem in de groep naar 'de diepe wonden' die de slavernij en het koloniale verleden hadden geslagen: 'bewuste of onbewuste discriminatie op de arbeidsmarkt, door minderheden ervaren onderwaardering van talenten en capaciteiten op school en op het werk, en dubieuze maatschappelijke praktijken waarbij van etnische profilering gebruik gemaakt wordt. Dit zijn de diepe sporen die de koloniale geschiedenis nalaat'.⁷¹ KOZP vestigt er daarom tijdens de jaarlijkse Keti Koti-herdenking in het Oosterpark de aandacht op dat het onrecht van toen wel herdacht kan worden, maar dat dit niet betekent dat het daarmee ook voorbij is. 'Op 1 juli 1863 werd de slavernij in de Nederlandse koloniën op papier afgeschaft', zei een groep Zwarte Piet-activisten op 1 juli 2016 tijdens de herdenking, 'maar de erfenis is nog steeds zichtbaar'. Daar voegden ze aan toe: 'Genoeg is genoeg en ons geduld is op. De huidige politiek en wetgeving zijn er niet op uit om een status quo te doorbreken die niet voor ons werkt. Een status quo vol scheve

Aankondiging van de actie *Freedom Ride To Meppel* op 14 november 2015. (<https://www.facebook.com/FreedomRideToMeppelKOZP/photos/>)

Zaterdag 14 november

verhoudingen geërfd uit een koloniale tijd mogen we niet doorgeven aan onze kinderen, Nederlandse kinderen'.⁷² In die dagen spraken ook posts van KOZP-activisten op sociale media over het voortdurende onrecht waaraan geen gehoor werd gegeven, ondanks de publieke herinnering aan en veroordeling van het Nederlandse slavernijverleden. 'De ketenen mogen fysiek verbroken zijn', schreef iemand, refererend aan de betekenis van *Keti Koti* (Sranantongo voor 'ketenen gebroken'), 'het onrecht duurt nog voort.'⁷³

Dit idee van een voortdurend onrecht was ook tastbaar tijdens interviews met individuele activisten. Zij spraken over zichzelf als 'erfgenamen'⁷⁴ van tot slaaf gemaakten en over 'de woede, de pijn en het leed' dat ze van eerdere generaties kregen overgeleverd: 'Velen onder hen [de activisten] kennen woede. Er is oneindig veel woede, weet je. Dat zit diep. Maar die woede is uiteindelijk niet van hen. Die komt van hun ouders. Maar de woede van de ouders is ook niet van die ouders – het is niet iets waar ze mee geboren zijn. Dat is iets wat zij op hun beurt hebben meegekregen van hún ouders. En zo gaan we maar door.'⁷⁵

Dipesh Chakrabarty spreekt in dit verband van een 'historische wonde', een specifieke mix van geschiedenis en herinnering die leeft bij sommige onderdrukte en gemarginaliseerde groepen.⁷⁶ In die mix heerst de sociale consensus dat de huidige discriminatie te wijten is aan discriminatie en onderdrukking uit het verleden. Historische wonden komen echter net zoals identiteiten dialogisch tot stand, en verzoening kan volgens hem pas plaatsvinden op het moment dat ze worden erkend door buitenstaanders. Chakrabarty linkt die zoektocht naar een breed gedragen maatschappelijke consensus over de historische wonde aan Taylors concept van erkenningspolitiek.⁷⁷ De vraag om erkenning heeft dan niet alleen betrekking op

de publieke erkenning en veroordeling van het slavernijverleden, door het op te nemen in schoolboeken, musea of door het te herinneren tijdens een jaarlijkse plechtigheid. Het gaat net om de erkenning van de sporen die dat verleden heeft nagelaten. 'Heel veel dingen die we nu meemaken, Zwarte Piet, uitsluiting op de arbeidsmarkt, en noem maar op ... Ja, die zijn gewoon puur terug te voeren naar het slavernijverleden. En de Nederlandse regering heeft nog steeds niet een erkenning daaraan gegeven', legde een van de activisten uit.⁷⁸ En een andere sprak over 'sporen [van het slavernijverleden] die uitmonden in afrofobie, antizwart racisme, en uitsluitingsmechanismen, zoals die ook toegepast worden op de moslimgemeenschap. Sporen die alleen uitgewist kunnen worden als ze in eerste instantie erkend worden.'⁷⁹ Zo'n 'erkenning' kan pas plaatsvinden wanneer ook de historische 'wonde' in het heden wordt meegenomen. Zo wenste een van de KOZP-activisten dat Nederland zich niet alleen publiekelijk rekenschap zou geven van het pijnlijke verleden op zich, maar ook van het doorleven van 'al dat leed, al de pijn, al die trauma's' bij hen die zich ermee identificeren.⁸⁰ De vage notie van 'continuerend onrecht' kan hier dus begrepen worden als een zich herhalende cyclus van miskenning van de ervaringen van sommige zwarte Nederlanders. Daarnaast klagen de KOZP-activisten vooral de stelselmatige ontkenning aan van de materiële en immateriële, maar vooral van de mentale aanwezigheid van dat verleden in hun leven. Zwarte Piet fungeert daarbij als een belangrijke metafoor voor het nog niet verwerkte verleden en zijn erfenissen. Dat de Nederlandse meerderheid bij aanvang de politieke claims rond Zwarte Piet niet ernstig nam, herbevestigt bij hen de miskenning van die erfenissen. KOZP vraagt daarom naast de klassieke '*duty to remember*' ook om andere

ervaringen van en verhoudingen met het herinnerde verleden ernstig te nemen.

Concluderende beschouwingen

De recente opstoot van acties tegen Zwarte Piet zijn geen geïsoleerde fenomenen. Ze moeten worden gezien als onderdelen van een veel bredere strijd voor de politieke en publieke ‘erkenning’ van zwarte mensen in Nederland, hun identiteit en geschiedenis, als fundamentele en gelijkwaardige onderdelen van de Nederlandse samenleving. Nederlandse Zwarte Piet-activisten sluiten aan bij een al veel oudere strijd met veel precedentes, ook in Nederland.⁸¹ Die kunnen geanalyseerd worden als Nederlandse hedendaagse manifestaties van de breed bediscussieerde ‘erkenningpolitiek’. Dit concept werd in de Canadese context ontwikkeld om de toenevende politieke claims te duiden waarmee sommige minderheidsgroepen het recht vragen om hun cultuur, identiteit en geschiedenis vrij te kunnen uiten en beleven in de publieke ruimte. Soms weggezet als ‘identiteitspolitiek’ zijn dit soort politieke claims vandaag aan heel wat kritiek onderhevig van zowel linkse als rechtse stemmen in het politieke spectrum. Erkenning, op haar beurt, is inmiddels een vaag begrip geworden. Ondanks de alomtegenwoordigheid van de erkenningseis in het discours van Nederlandse Zwarte Piet-activisten, werd de concrete invulling ervan nauwelijks geëxpliciteerd of begrepen in het publiek debat.

Op basis van interviews met activisten en veldwerk tijdens de manifestaties en bijeenkomsten van KOZP in 2015-2016 besprak ik in dit artikel een specifieke invulling van het begrip ‘erkenning’ zoals dit naar voren komt in dit huidige activisme. Bij de heterogene groep Zwarte Piet-activisten vormen verhalen over het Nederlandse slavernijverleden de

spil waarrond het activisme wordt geweven. Naast de vraag om afschaffing of aanpassing van Zwarte Piet in zijn stereotiepe gedaante, eisen de activisten ook dat de ‘alternatieve’ verhalenclusters zichtbaar worden in de Nederlandse publieke ruimte: in herdenkingsplechtigheden, politieke verontschuldigungen en beleidskeuzes, tentoonstellingen, monumenten en schoolboeken.

Als tegenstanders in het gemediatiseerde debat al de link tussen Zwarte Piet en het slavernijverleden erkennen, wat zelden gebeurt, volgt vaak de vraag of en hoe ‘iets ergs dat héél lang geleden is afgesloten’ vandaag nog relevant is of kan zijn.⁸²

De retoriek van deze tegenargumenten klinkt als echo’s van de filosofische dilemma’s die academici begaan met ‘historische rechtvaardigheid’ al enkele decennia in hun greep houden.⁸³ De toename van claims om historische onrechten uit een ver en minder ver verleden in het heden officieel te ‘erkennen’ – in de praktijk komt dat vaak neer op het ‘erkennen’ van de historische narratieven die onder verschillende (slachtoffer)groeperingen leven – heeft historici namelijk voor ingewikkelde vraagstukken geplaatst.⁸⁴ Waar komen deze claims vandaan? Waarom lijken sommige groepen ‘vast’ te zitten in een pijnlijk verleden en andere niet? Is het aantal retrospectieve oproepen om in het reine te komen met het verleden overdreven, slechts resulterend in een ‘overdaad aan herinneringen’, een nooit eindigende strijd om het grootste slachtofferschap? Valt dat nog te rijmen met een constructieve en toekomstgerichte egalitaire politiek?

De zoektocht naar antwoorden op de vele vragen die de ‘terugkeer’ van het verleden oproept, is vooralsnog in hoofdzaak het terrein van filosofen en theoretici en kampt nog altijd met een tergend gebrek aan ‘*detailed ethnographic and biographical studies*’.⁸⁵

Precies omdat de verhalen die mensen vertellen en die hen aanzetten tot dit soort activisme zo'n substantieel onderdeel uitmaken van de sociale werkelijkheid, zijn ze ook cruciale elementen in de analyse van hun activisme.⁸⁶ Historici kunnen een belangrijke rol spelen in theoretische debatten over erkenningspolitiek. Daarvoor moeten ze de dynamische clusters van 'alternatieve' historische verhalen van diegenen die vragen om erkenning en herstel van historisch onrecht verheffen tot het centrale onderwerp van hun studie.⁸⁷ Via een dergelijke studie heb ik in dit artikel de casus van het Zwarte Piet-activisme aangegrepen als ingang om de Nederlandse herinneringspolitiek rond het slavernijverleden te bespreken. De activisten waarmee ik sprak vallen moeilijk te typeren als één monolithisch blok van mensen die allemaal in exact dezelfde taal spreken. Toch is er één factor die steeds opnieuw terugkomt in het 'alternatieve' verhaal dat zij over het slavernijverleden proberen te vertellen. Die factor is de 'andere' verhouding van de activisten tot het slavernijverleden: terwijl ze zich bewegen in de Nederlandse cultuur die dit verleden neigt te beschouwen als iets dat afgesloten is en voorbij, benadrukken de activisten de 'continuïteit' van het onrecht waarmee dit verleden wordt geassocieerd. Dat bij aanvang van het debat die claims stelselmatig opzij werden geschoven, wijst op een narratieve ongelijkheid in de Nederlandse samenleving. Daarbij kan niet iedereen mee bepalen op welke manier verhalen over het slavernijverleden vorm krijgen en op welke wijze zwarte mensen daarbinnen worden voorgesteld. Dat is een onderdeel van een hedendaags, eerder dan van een verleden onrecht. De Zwarte Piet-activisten eisen het recht op om ook gehoord te worden en mee te kunnen bepalen hoe we collectief praten over onrecht uit verleden én heden.

- 1 Alleen in Nederlandstalig België heeft de knecht van Sinterklaas zich ontpopt tot een Zwarte Piet-figuur zoals in Nederland. In Franstalig België wordt Sinterklaas vergezeld door Père Fouettard. Ook dit is een zwarte figuur, maar in tegenstelling tot Zwarte Piet lijkt hij niet op een stereotiepe zwarte man.
- 2 Voor een geschiedenis van het feest, zie: John HELSLOOT & Eugenie BOER, *Het Sinterklaasboek*, Zwolle: Wbooks, 2009, 352 pp.
- 3 Voor een analyse van de beeltenis van Zwarte Piet in internationaal perspectief, zie: Rebecca BRIENEN, Types and Stereotypes: Zwarte Piet and His Early Modern Sources. In: Philomena ESSED & Isabel HOVING (eds.) *Dutch Racism*, Amsterdam/New York: Rodopi, pp. 179-201; Jop EUWIJK & Frank RENSEN, *De identiteitscrisis van Zwarte Piet*, Amsterdam/Antwerpen: Uitgeverij Atlas Concept, 2017, pp. 17-42.
- 4 Voor een voorgeschiedenis van acties tegen Zwarte Piet, zie o.a.: John HELSLOOT, *Het Feest: De Strijd Om Zwarte Piet*. In: Isabel HOVING, Hester DIBBITS, Marlou SCHROVER (eds.), *Cultuur en Migratie in Nederland. Veranderingen van het alledaagse, 1950-200*, Den Haag: SDU, 2005, pp. 249-271.
- 5 Gloria Wekker maakte een overzicht en analyse van het debat op sociale media. Zie: Gloria WEKKER, *White Innocence. Paradoxes of Colonialism and Race*, Durham/Londen: Duke University Press, 2016, p. 148.
- 6 Gloria WEKKER, *White Innocence [...]*, pp. 148-150.
- 7 Zie bijvoorbeeld: John HELSLOOT & Eugenie BOER, *Het Sinterklaasboek [...]*; Albert VAN DER ZEIJDEN & Ineke STROUKEN, *Sinterklaas in Nederland. Een traditie onder vuur*, Beilen: Pharos Uitgevers, 2014, 53 pp.
- 8 Voor academische beschouwingen over het verzet en de reacties erop: John HELSLOOT, *Zwarte Piet and Cultural Aphasia in the Netherlands*. In: *Quotidian*, 3(2014)1, pp. 1-21; Yvon VAN DER PIJL, *Black Pete, "smug ignorance", and the Value of the Black Body in Postcolonial Netherlands*. In: *New West Indian Guide*, 88(2014)3-4, pp. 262-291; Alex VAN STIPRIAAN, *Trots op Nederland. De kracht van mentaal erfgoed*. In: *Volkskunde*, 116(2015)3, pp. 405-422; Gloria WEKKER, *White Innocence [...]*, pp. 139-167.
- 9 Charles TAYLOR, *The politics of recognition*. In: Amy GUTMANN, Charles TAYLOR et al. (eds.) *Multiculturalism: Examining the Politics of Recognition*, Princeton: Princeton University Press, 1994, pp. 25-73; Axel HONNETH, *The Struggle for Recognition. The Moral Grammar of Social Conflicts*, Cambridge: Polity Press, 1995, 215 pp.; Nancy FRASER, *From Redistribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a Post-Socialist Age*. In: *New Left Review*, 212 (1995)1, pp. 68-93.
- 10 In dit onderzoek heb ik gebruikgemaakt van de methode van participatief actie-onderzoek, aange-

- vuld met mondelinge geschiedenis. Ik liet mij inspireren door: Peter REASON & Hilary BRADBURY, Introduction. In: Peter REASON & Hilary BRADBURY (eds.), *The Sage Handbook of Action Research: Participative inquiry and practice*, Londen: Sage Publications, 2008, pp. 1-10; Jacques M. CHEVALIER & Daniel J. BUCKLES, *Participatory action research: theory and methods for engaged inquiry*, 2013, Abingdon: Routledge, 469 pp.; Bruno DE WEVER & Pieter FRANÇOIS, *Gestemd verleden. Mondelinge geschiedenis als praktijk*. Brussel: Vlaams Centrum voor Volkscultuur, 2003, 72 pp.
- 11 Hoewel het activisme tegen Zwarte Piet zich niet beperkt tot de Randstad heb ik mij in mijn onderzoek beperkt tot Rotterdam en Amsterdam. Tijdens het academiejaar 2015-2016 bevond zich daar het centrum van de mobilisatie tegen Zwarte Piet. Voor een historisch overzicht van acties buiten de Randstad, zie: Jop EUWIJK & Frank RENSEN, *De identiteitscrisis [...]*, p. 87.
  - 12 John HELSLOOT, Zwarte Piet and Cultural Aphasia in the Netherlands. In: *Quotidian*, 3(2014)1, p. 1.
  - 13 Voor het volledige rapport van de Nationale Ombudsman, zie: Politie hield onterecht twee mannen aan bij Sinterklaasintocht in 2011. Op: *Nationale Ombudsman*, <https://www.nationaleombudsman.nl/rapporten/2014/138>, laatst geraadpleegd op 23/10/2018.
  - 14 Jop EUWIJK & Frank RENSEN, *De identiteitscrisis [...]*, p. 15.
  - 15 Jop EUWIJK & Frank RENSEN, *De identiteitscrisis [...]*, p. 119.
  - 16 Yvon VAN DER PIJL, Black Pete [...], p. 268.
  - 17 Gloria WEKKER, *White Innocence [...]*, p. 148.
  - 18 Yvon VAN DER PIJL, Black Pete [...], p. 268.
  - 19 Eline MESTDAGH, *Veldnotities: participatie demonstratie Kick Out Zwarte Piet (KOZP)*, Meppel, 15/11/2015.
  - 20 'Repertoire' is een concept uit de analytische traditie rond *contentious politics*. Dit historisch-sociologische onderzoeksveld bestudeert de wijze waarop politieke actie in de breedste zin plaatsvindt. Een belangrijk onderdeel in dit onderzoeksveld is de studie naar sociale bewegingen en naar de manieren waarop die de politieke agenda contesteren. Het concept *repertoire* (*contentious repertoires*) duidt op het geheel aan performances die individuen en sociale groepen inzetten om politieke claims te maken. De meest zichtbare en voor de hand liggende voorbeelden variëren van betogingen over stakingen tot petitie-campagnes of daden van burgerlijke ongehoorzaamheid. Zie: Charles TILLY, *Contentious Performances*, Cambridge: Cambridge University Press, 2008, p. 18.
  - 21 Jop EUWIJK & Frank RENSEN, *De identiteitscrisis [...]*, pp. 77-121; J. HELSLOOT, *Het Feest [...]*, pp. 249-271.
  - 22 Zwarte Piet is Racisme. Op: *Facebook*, <https://www.facebook.com/zwartepietisblackface/?fref=ts>, laatst geraadpleegd op 23/10/2018; Zwarte Piet Niet. Op: *Facebook*, <https://www.facebook.com/Zwartepietniet/?fref=ts>, laatst geraadpleegd op 23/10/2018; Nederland Wordt Beter. Op: *Facebook*, <https://www.facebook.com/nederlandwordtbeter/?fref=ts>, laatst geraadpleegd op 23/10/2018. Individuele activisten gaven ook aan zich door de arrestaties op televisie gesterkt te voelen om zich bij die groepjes aan te sluiten en zelf ook actie te ondernemen. Zie: Interview met Anna (pseudoniem) door Eline Mestdagh, 20/03/2016.
  - 23 Op: *Stop blackface*, <http://stopblackface.com/kozp/>, laatst geraadpleegd op 23/10/2018.
  - 24 Interview met Mitchell Esajas door Eline Mestdagh, 31/03/2016.
  - 25 Lespakket: de geschiedenis van Sint en Zwarte Piet. Op: *Nederland wordt beter*, <https://www.nederlandwordtbeter.nl/projecten/lespakket-geschiedenis-sint-en-zwarte-piet/>, laatst geraadpleegd op 23/10/2018.
  - 26 Informatie lespakket: Sinterklaas en Zwarte Piet voor primair onderwijs. Op: *Nederland wordt beter*, <https://nederlandwordtbeter.nl/informatie-lespakket-sinterklaas-zwarte-piet/>, laatst geraadpleegd op 31/10/2018; Diversiteit in de klas (workshops voor docenten en geïnteresseerden). Op: *Nederland wordt beter*, <https://www.nederlandwordtbeter.nl/projecten/diversiteit-in-de-klas>, laatst geraadpleegd op 31/10/2018.
  - 27 Ik beperk mij tot een bespreking van de agenda van 2016, omdat ik enkel dat jaar veldwerk deed. Zie: Eline MESTDAGH, *Veldnotities: participatie NUC black intellectual gathering, Gloria Wekker over "White Innocence"*, Amsterdam, 29/06/2016.
  - 28 Over de *Black Archives*. Op: *The Black Archives*, <http://www.theblackarchives.nl/over-ons.html?lang=nl>, laatst geraadpleegd op 23/10/2018.
  - 29 Interview met Mitchell Esajas door Eline Mestdagh, 31/03/2016.
  - 30 Interview met Mitchell Esajas door Eline Mestdagh, 31/03/2016.
  - 31 Black Intellectual Gathering with Gloria Wekker: White Innocence. Op: *Facebook*, <https://www.facebook.com/events/1063296560383895/>, laatst geraadpleegd op 23/10/2018; Black Intellectual Gathering (Keti Koti edition with Gloria Wekker about "white innocence". Op: *Nucnet*, <http://nucnet.nl/black-intellectual-gathering-ke-ti-koti-edition-with-gloria-wekker-about-white-innocence>, laatst geraadpleegd op 23/10/2018.
  - 32 Black Intellectual Gathering with Gloria Wekker [...]; Black Intellectual Gathering [...]
  - 33 Gloria WEKKER, *White Innocence [...]*, p. 142.

- 34 Interview met Anna (pseudoniem) door Eline Mestdagh, 20/03/2016.
- 35 Interview met Diego (pseudoniem) door Eline Mestdagh, 20/03/2016; Interview met Anna (pseudoniem) door Eline Mestdagh, 20/03/2016; Interview met Mitchell Esajas door Eline Mestdagh, 31/03/2016.
- 36 Interview met Anna (pseudoniem) door Eline Mestdagh, 20/03/2016.
- 37 Interview met Diego (pseudoniem) door Eline Mestdagh, 20/03/2016.
- 38 Speech van groep KOZP-activisten, 01/07/2016. Op: Facebook, https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1727495234183356&id=100007686884893, laatst geraadpleegd op 23/10/2018.
- 39 Eline MESTDAGH, *Veldnotities: participatie reflectie-vergadering Kick Out Zwarte Piet en zustervereniging*, Amsterdam, 27/02/2016.
- 40 Eline MESTDAGH, *Veldnotities: nationale manifestatie tegen Racisme en Discriminatie*, Amsterdam, 19/03/2016.
- 41 Nancy FRASER, From Redistribution to Recognition? Dilemmas of Justice in a 'Post-Socialist Age'. In: *New Left Review*, 212 (1995)1, p. 68. Dit citaat is een vertaling uit het Engels.
- 42 Charles TAYLOR, "The politics of recognition", p. 65. Dit citaat is een vertaling uit het Engels.
- 43 Dipesh CHAKRABARTY, History and the Politics of Recognition. In: Keith JENKINS, Sue MORGAN, Alun MUNSLOW (eds.), *Manifestos for History*, New York: Routledge, 2007, pp. 77-87.
- 44 Neumann en Thompson hebben het hier alleen over slachtoffers van historisch onrecht. Maar ook daders of anderen die niet in een van die twee categorieën vallen kunnen een 'last' uit het verleden met zich mee blijven dragen. Zie: Klaus NEUMANN & Janna THOMPSON, Introduction. Beyond the Legalist Paradigm. In: Klaus NEUMANN & Janna THOMPSON (eds.), *Historical Justice and Memory*, Madison: The University of Wisconsin Press, 2015, p. 6.
- 45 Klaus NEUMANN & Janna THOMPSON, Introduction. Beyond the Legalist Paradigm. [...], p. 6.; Margaret SOMERS, The Narrative Constitution of Identity: A Relational and Network Approach. In: *Theory and Society*, 23(1994)5, pp. 605-649.
- 46 Gert OOSTINDIE, Migration and its legacies in the Dutch colonial world. In: Gert OOSTINDIE, *Dutch Colonialism, migration and cultural heritage*, Leiden: Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkskunde, 2008, p. 19; John HELSLOOT, Het Feest [...], pp. 255; Ulbe BOSMA, Introduction. Post-colonial immigrants and identity formations in the Netherlands. In: Ulbe BOSMA (ed.), *Post-Colonial Immigrants and Identity Formations in the Netherlands*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2012, pp. 9-12.
- 47 Guno JONES, De slavernij is onze geschiedenis (niet). De discursieve strijd om de betekenis van de NTR-televisieserie De Slavernij. In: *BMGN – Low Countries Historical Review*, 127(2012), p. 66.
- 48 Markus BALKENHOL, The Changing Aesthetics of Savagery. Slavery, Belonging, and Post-Colonial Melancholia In The Netherlands. in: *Etnofoor, Imitation* 22(2010)2, pp. 71-89.
- 49 Markus BALKENHOL, *Tracing Slavery. An Ethnography of Diaspora, Affect, and Cultural Heritage in Amsterdam*, doctoraat, UvA, 2014, p. 127.
- 50 Markus BALKENHOL, The Changing Aesthetics of Savagery. [...], pp. 76-77.
- 51 Guno JONES, De slavernij is [...], p. 66. Belangrijke problemen bij de onderhandelingen waren de versnippering van de diaspora en de angst bij de betrokken minister om voor radicaal versleten te worden. Voor een uitvoerige bespreking van de politieke gespreksrondes die hieraan vooraf zijn gegaan, zie: Alex VAN STIPRIAAN, The Long Road To A Monument. In: Gert OOSTINDIE (ed.), *Facing Up To The Past. Perspectives On The Commemoration of Slavery From Africa, the Americas and Europe*, Ian Randle Publishers/Prince Claus Fund Library, pp. 118-122.
- 52 Alex VAN STIPRIAAN, The Long Road To [...], p. 119.
- 53 Guno JONES, De slavernij is [...], pp. 66-67.
- 54 Guno JONES, Het belang van een gedenksteen. In: *Kleio, tijdschrift van de vereniging van docenten in geschiedenis en staatsinrichting in Nederland (VGN)*, 42(2001)5, p. 12.
- 55 Gert OOSTENDIE, History brought home: Post-colonial migrations and the Dutch rediscovery of slavery. In: Ulbe Bosma (ed.), *Post-colonial immigrants and identity formations in the Netherlands*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2012, p. 155.
- 56 Guno JONES, Het belang van een gedenksteen [...], p. 9.
- 57 Alex VAN STIPRIAAN, Stilte! Niet storen! De slavernij is afgeschaft. In: *De Negentiende Eeuw*, XXIX (2005), p. 46.
- 58 Een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen zijn terug te vinden in: Alex VAN STIPRIAAN, *Slavernij-onderzoek en debat in Nederland: een stand van zaken*, voordracht gehouden bij de start van de NiNsee-leerstoel aan de UvA, prof. Dr. Stephen Small, 19/05/2011; Alex VAN STIPRIAAN, Overvloed en stiltes in de geschiedenis van slavernij en marronage in Suriname in de laatste halve eeuw. In: M. HAS-SANKHAN, J. EGGER, E. JAGDEW, (eds.), *Verkenningen in de historiografie van Suriname. Van koloniale geschiedenis tot geschiedenis van het volk*, Paramaribo: Anton de Kom University, pp. 339-383.

- 59 Door de door mij geïnterviewde activisten veelvuldig verguisd. Zie bijvoorbeeld: Eric KREBBERS, De Fabel van de Illegaal. In: *Doorbraak*, <http://www.doorbraak.eu/gebladerte/11186f75.htm>, laatst geraadpleegd op 23/10/2018.
- 60 Arie VAN DEURSEN, geciteerd in: Alex VAN STIPRIAAN, *Overvloed en stiltes* [...], p. 11.
- 61 Nationaal slavernijmonument. Op: *NiNsee*, <http://www.NiNsee.nl/Nationaal-slavernijmonument>, laatst geraadpleegd op 04/03/2018.
- 62 Guno JONES, Het belang van een gedenkteken. [...], p. 13.
- 63 Alex VAN STIPRIAAN, *Slavernij-onderzoek* [...], p. 5.
- 64 Markus BALKENHOL, *Tracing Slavery. An Ethnography of Diaspora, Affect, and Cultural Heritage in Amsterdam*, doctoraat, UvA, 2014, pp. 106-107.
- 65 Gert OOSTINDIE, "Postcolonial Communities and Memory-Making in the Netherlands". In: *TAPAS Lecture Series 2016*, op 12.04.2016. (opnames in persoonlijk archief)
- 66 Alex VAN STIPRIAAN, *Slavernij-onderzoek* [...], p. 5.
- 67 Gert OOSTINDIE, Ruptures and dissonance. Post-colonial migrations and the remembrance of colonialism in the Netherlands. In: Dietmar ROTHERMUND (red.), *Memories of post-imperial nations, The aftermath of decolonization, 1945-2013*, Cambridge: Cambridge University Press, 2015, p. 50. Dit citaat is een vertaling uit het Engels.
- 68 Ulbe BOSMA, Why is there no post-colonial debate in the Netherlands? In: Ulbe BOSMA (ed.), *Post-Colonial Immigrants and Identity Formations in the Netherlands*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2012, pp. 193-212.
- 69 Yvon VAN DER PIJL, Black Pete [...], p. 270. Dit citaat is een vertaling uit het Engels.
- 70 Markus BALKENHOL, *Tracing Slavery*. [...], p. 111. Dit citaat is een vertaling uit het Engels.
- 71 Eline MESTDAGH, *Veldnotities: participatie reflectie-vergadering* [...].
- 72 Speech van groep KOZP-activisten, 01/07/2016. [...]
- 73 Sylvana Simons, op: Facebook naar aanleiding van Ketu Koti. 01/07/2016. Op: <https://www.facebook.com/sylvana.simons?fref=nf>, laatst geraadpleegd op 26/12/2016.
- 74 Interview met Anna (pseudoniem) door Eline Mestdagh, 20/03/2016.
- 75 Interview met Diego (pseudoniem) door Eline Mestdagh, 20/03/2016.
- 76 Dipesh CHAKRABARTY, History and the Politics of Recognition. In: Keith JENKINS, Sue MORGAN, Alan MUNSLOW (eds.), *Manifestos for History*, New York: Routledge, 2007, pp. 77-87.
- 77 Dipesh CHAKRABARTY, History and the Politics [...], pp. 77-87.
- 78 Eline MESTDAGH, *Veldnotities: participatie reflectie-vergadering* [...].
- 79 Eline MESTDAGH, *Veldnotities: participatie reflectie-vergadering* [...].
- 80 Eline MESTDAGH, *Veldnotities: participatie reflectie-vergadering* [...].
- 81 Jop EUWIJK & Frank RENSEN, *De identiteitscrisis* [...], pp. 77-121; John HELSLOOT, *Het Feest* [...], pp. 249-271.
- 82 Gert OOSTINDIE, Slaven van het schuldgevoel. Witte en zwarte versies van het koloniaal verleden. In: *De academische boekengids*, 45(2004), pp. 20-22.
- 83 Klaus NEUMANN & Janna THOMPSON, Introduction. Beyond the Legalist Paradigm [...], pp. 3-24.
- 84 Chris LORENZ, Unstuck in Time. Or: the sudden presence of the past. In: Karen TILMANS, Frank VAN VREE, Jay WINTER (eds.), *Performing the Past. Memory, History, and Identity in Modern Europe*, Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010, pp. 67-102.
- 85 Klaus NEUMANN & Janna THOMPSON, Introduction. Beyond the Legalist Paradigm [...], p. 18.
- 86 Margaret SOMERS, The Narrative Constitution [...], p. 607.
- 87 Chris LORENZ, Unstuck in Time. [...], p. 89.